

FINANȚAREA EDUCAȚIEI ÎN SITUAȚII DE CRIZĂ

FINANCING EDUCATION IN CRISIS SITUATIONS

Angela SECRIERU

Academia de Studii Economice a Moldovei

E-mail: angelasecrieru@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0002-5782-8840

Iulian SECRIERU

Institutul de Matematică și Informatică

E-mail: iu_secrieru@yahoo.com

Rezumat: *Declarațiile și angajamentele mărețe asumate la forurile internaționale destinate consolidării dreptului la educație, din cauza că nu sunt în mod echivalent acoperite cu resurse financiare, de cele mai dese ori rămân nerealizate. Sistemul de educație publică din Republica Moldova, fiind în mod cronic subfinanțat, demonstrează elocvent această constatare. În același timp, în perioada 2007 - 2021, proporția subfinanțării educației a fost puternic accentuată de câteva epizoade de criză care au afectat stabilitatea macro- economică și financiară. Complexitatea fenomenelor sociale, economice și financiare studiate în prezentul articol a necesitat combinarea metodelor cantitative și calitative de cercetare. Modul în care țările își finanțează răspunsul la diferitele epizoade declanșatoare de instabilitate macroeconomică, inclusiv pentru minimizarea perturbărilor în dezvoltarea sectorului lor educațional este determinat de severitatea impactului fiscal al acestor epizoade.*

Cuvinte cheie: *buget public național, criză, educație*

Abstract: *The great declarations and commitments made at international fora aimed at strengthening the right to education, because they are not equivalently covered by financial resources, often remain unfulfilled. The public education system in the Republic of Moldova, being chronically underfunded, eloquently demonstrates this finding. At the same time, in the period 2007-2021, the proportion of underfunding of education was strongly accentuated by several episodes of crisis that affected the macroeconomic and financial stability. The complexity of the social, economic and financial phenomena studied in this publication required the combination of quantitative and qualitative research methods. The way in which countries finance their response to the various episodes triggering macroeconomic instability, including to minimize disruptions in the development of their education sector, is determined by the severity of the fiscal impact of these episodes.*

Keywords: *national public budget, crisis, education*

Introducere

Dreptul la educație a fost puternic afirmat și încorporat în tratatele privind drepturile omului de zeci de ani. Liderii globali și-au asumat, de asemenea, angajamente politice îndrăznețe față de *Educația pentru Toți*, prima dată la Jomtien în 1990, reiterându-le la Dakar în 2000 și reformulându-le ca obiectiv de dezvoltare durabilă în Incheon în 2015.

Totodată, declarațiile și angajamentele mărețe, din cauza că nu sunt în mod echivalent acoperite cu resurse financiare, de cele mai dese ori rămân nerealizate. Sistemul de educație publică din Republica Moldova, fiind în mod cronic subfinanțat, demonstrează elocvent această constatare. În același timp, în perioada 2007 - 2021, proporția subfinanțării educației a fost puternic accentuată de câteva epizoade de criză care au afectat stabilitatea macro- economică și financiară.

Metodologia cercetării

Sub aspect teoretico-științific cercetarea a fost realizată în contextul abordării complexe și sistemice a conceptelor economice și sociale contemporane. Complexitatea fenomenelor sociale, economice și financiare studiate a necesitat combinarea metodelor cantitative și calitative de cercetare. În acest sens, a fost aplicată analiza cantitativă a documentelor (cercetarea studiilor și documentelor existente, colectarea datelor statistice relevante), metoda comparativă (utilizată în compararea diferitelor epizoade de criză și sisteme educaționale din diferite țări și a datelor cu privire la diferiți indicatori statistici; metoda diacronică

(utilizată în descrierea evoluției datelor aferente bugetelor publice naționale, indicatorilor macroeconomici și bugetari).

Criza este un concept și un termen dificil și ambiguu de înțeles, deoarece implică mai multe sensuri. Astfel, *Heath și Millar* [4] citează douăzeci de definiții ale termenului. Unele dintre aceste definiții se concentrează pe punctul de cotitură din istoria unei organizații sociale, iar altele desemnează necesitatea unor eforturi de management mult mai intense decât cele necesare în perioadele normale. Unele definiții acordă importanță stresului, altele - unei situații incontrollable.

Potrivit *Oxford Dictionaries*, „criza este un moment de dificultate sau pericol intens” (de exemplu, criză economică greacă din 2007-2009), existând „două cazuri distincte: (a) momentul în care trebuie luată o decizie dificilă sau importantă și (b) punctul de cotitură al unui dezastru atunci când are loc o schimbare importantă, care indică fie refacere, fie eșec” [6]. Deși este dificil să se ajungă la un consens cu privire la o definiție a termenului de criză, se pare că există un consens asupra trăsăturilor definitorii ale unui sistem/organizație în criză [7], și anume:

- evenimentul sau situația dificilă care apare este neașteptată;
- creează incertitudine;
- este văzută ca o amenințare la adresa obiectivelor importante;
- evenimentul indică o nevoie de schimbare.

Rezultate

În perioada 2007-2021 economia Republicii Moldova s-a confruntat cu impactul următoarelor epizoade:

- criza financiară internațională din 2007-2009;
- retragerea licențelor a trei bănci: Băncii de Economii S. A., BC „BANCA SOCIALĂ” S. A. și BC „UNIBANK” S. A. (octombrie 2015);
- criza pandemică de COVID-19.

În același timp, războiul din Ucraina declanșat de Rusia în februarie 2022 provoacă fenomene cu impact nefast atât asupra securității, cât și asupra stabilității macroeconomice la nivel de țară, la nivel regional, internațional și mondial. Evident, Republica Moldova în calitate de țară vecină cu Ucraina, având o economie mică, deschisă, evaluată de Banca Mondială ca fiind o țară cu venituri medii, categoria inferioară [1], va fi puternic afectată de acest război. Prezentul articol, însă, din motivul lipsei informației nu examinează anul 2022.

Din figura 1 reiese că dintre epizoadele menționate anterior, cel mai mare impact asupra Bugetului Public Național (BPN) al Republicii Moldova l-a avut criza financiară internațională din 2007-2009. Astfel, în 2009 mărimea deficitului bugetar față de PIB a fost egală cu 6,3%, înregistrând cea mai mare valoare pe segmentul temporal 2007-2021. Începând cu 2010, acest indicator cunoaște valori în descreștere până în 2015, an în care BPN a fost presat de consecințele lichidării a celor trei bănci - Băncii de Economii S. A., BC „BANCA SOCIALĂ” S. A. și BC „UNIBANK” S. A. Criza pandemică de COVID-19 a determinat creșterea deficitului bugetar raportat la PIB de la 1,4% înregistrat în 2019 până la 5,3% în 2020.

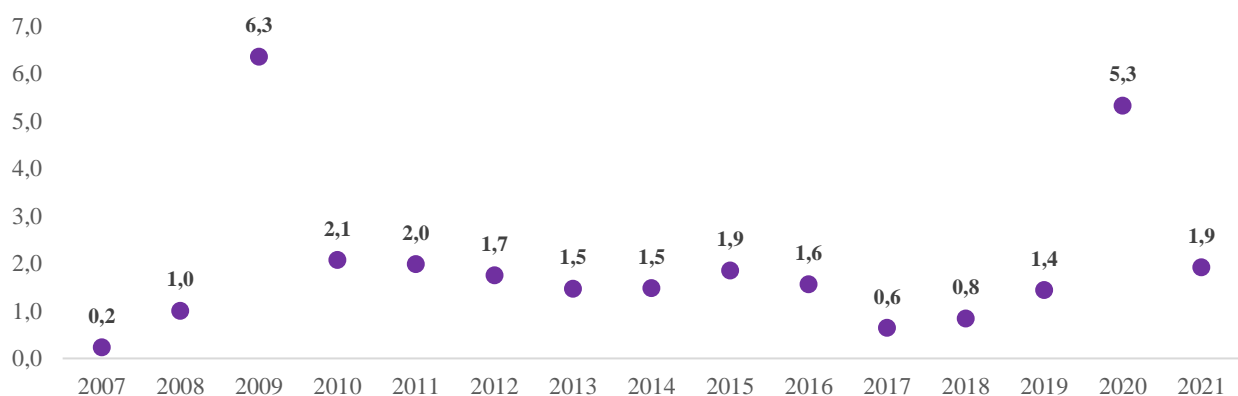

Figura 1: Evoluția deficitului bugetar, în % din PIB

Sursa: elaborat de autor în baza informației Ministerului Finanțelor.

Atât criza financiară internațională, cât și pandemia de COVID-19, dar și lichidarea a trei bănci din cadrul sistemului bancar din Republica Moldova, dintre care o bancă de importanță sistemică (Banca de Economii S. A.), au determinat provocări semnificative de politică fiscală. În timp ce politica macroeconomică include și alte dimensiuni, anume politica fiscală are cele mai mari și imediate efecte asupra finanțării educației.

În continuare, în scopul accentuării și concretizării aspectelor analitice, va fi abordată, în special, pandemia de COVID-19.

Informația prezentată în tabelul 1 sugerează concluzia că în perioada 2016-2021 cheltuielile publice pentru Educație au crescut constant, deși în ritmuri fluctuante, cea mai mică valoare fiind înregistrată în 2020. Astfel, ritmul de creștere a cheltuielilor publice pentru Educație față de anul precedent a fost de 114,6% în anul 2017, 108,1% în 2018, 115,9% în 2019, 103,8% în 2020 și 106,8% în 2021.

Tabelul 1: Cheltuielile publice pentru Educație în funcție de nivelul bugetar din care sunt finanțate, mil. lei

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
BPN, mil. lei	8 557,70	9 681,30	10 462,10	12 121,20	12 583,10	13 398,2
<i>inclusiv:</i>						
a) BS (inclusiv, transferuri între BS și BL)	8 269,10	9 001,70	9 730,80	11 045,60	11887,00	12 453,10
BL (fără transferuri de la BS)	288,60	679,60	731,30	1 075,60	696,10	945,1
b) BS (fără transferuri între BS și BL)	1 994,5	2 223,5	2 394,6	2 567,7	2 676,7	2 568,4
BL (fără transferuri de la BS)	298,3	690,1	741,3	1,080,9	707,7	953,2
Transferuri între BS și BL	6,264,9	6,767,7	7,326,2	8,472,6	9,198,7	9,876,6
c) BS (fără transferuri între BS și BL)	1 994,5	2 223,5	2 394,6	2 567,7	2 676,7	2 568,4
BL (cu transferuri de la BS)	6 563,2	7 457,8	8 067,5	9 553,5	9 906,4	10 829,8

Sursa: elaborat de autor în baza informației Ministerului Finanțelor. Disponibil pe:

<https://mf.gov.md/ro/trezorerie/rapoarte-privind-executarea-bugetului/rapoarte-anuale>

În același timp, în structura BPN pe partea de cheltuieli, cheltuielile pentru Educație în perioada 2020-2021 înregistrează cele mai mici valori ca pondere în totalul cheltuielilor BPN: 17,2% în 2020 și 16,3% în 2021.

În același timp, sub impactul crizei pandemice, în anul 2020 a crescut semnificația cheltuielilor pentru serviciile în domeniul economiei și într-o proporție modestă - a cheltuielilor pentru ocrotirea sănătății. În anul 2021 cheltuielile pentru ocrotirea sănătății au cunoscut creșteri relative mult mai pronunțate comparativ cu anul 2020. Aceste creșteri, însă au fost însoțite de reducerea accentuată a importanței cheltuielilor pentru Educație în totalul cheltuielilor BPN.

Tabelul 2: Structura BPN pe partea cheltuielilor și activelor nefinanciare aferente, %

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Servicii de stat cu destinație generală	10,6	10,4	9,3	9,4	9,0	8,3
Apărare națională	1,1	1,0	1,1	0,9	0,9	1,0
Ordine publică și securitate națională	6,9	7,4	7,3	6,6	6,5	6,2
Servicii în domeniul economiei	9,5	9,9	11,1	10,9	12,1	10,4
Protecția mediului	0,4	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4
Gospodăria de locuințe și gospodăria serviciilor comunale	2,4	2,4	2,6	2,4	2,4	2,7
Ocrotirea sănătății	13,4	13,3	13,1	13,1	13,6	16,5
Cultură, sport, tineret, culte și odihnă	2,4	2,4	2,5	2,8	2,4	2,4
<u>Învățământ</u>	<u>17,4</u>	<u>17,8</u>	<u>17,6</u>	<u>18,4</u>	<u>17,2</u>	<u>16,3</u>
Protecție socială	35,6	35,0	35,2	35,4	35,5	35,9
Total, cheltuieli și active nefinanciare	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Sursa: elaborat de autor în baza informației Ministerului Finanțelor. Disponibil pe:

<https://mf.gov.md/ro/trezorerie/rapoarte-privind-executarea-bugetului/rapoarte-anuale>

Guvernele, gospodăriile și partenerii de dezvoltare sunt principalii finanțatori ai educației. Contribuțiile lor diferă semnificativ în funcție de grupul de venit în care este încadrată țara. De exemplu, guvernele sunt cei mai mari finanțatori ai sectorului educației practic în toate țările, indiferent de grupul de venit la care se referă țara, în timp ce contribuția directă a gospodăriilor la cheltuielile pentru educație tinde să fie mai mare în țările mai sărace.

Capacitatea țărilor în funcție de grupul de venit la care este atribuită țara de a finanța educația este afectată în moduri diferite de epizoadele de criză.

Referitor la criza financiară internațională din 2007-2009, experiența internațională demonstrează că impactul acesteia asupra bugetelor Educației a fost mixt. O evaluare efectuată de OCDE asupra țărilor sale membre a arătat că bugetele Educației inițial au fost protejate. Totodată, în 2010 o treime dintre țări și-au redus bugetele generale pentru Educație, în timp ce mai puțin de jumătate dintre țări au redus salariile profesorilor [12].

Există dovezi limitate cu privire la impactul reducerilor bugetare asupra rezultatelor Educației, în special în țările în curs de dezvoltare. În SUA, dovezile sugerează că reducerile bugetelor pentru Educația publică au un impact negativ mic atât asupra învățării, cât și asupra ratelor de înscriere la facultate [5].

Legătura dintre cheltuieli și rezultate în multe țări este relativ slabă, iar acest lucru sugerează că efectul pe care reducerile de cheltuieli îl au asupra rezultatelor depinde de dimensiunea acestora, precum și de tipurile de cheltuieli care sunt supuse reducerii [13].

În general, atunci când micșorarea cheltuielilor guvernamentale au ca rezultat reducerea serviciilor educaționale, acest lucru poate împiedica părinții să se întoarcă la muncă, deoarece trebuie să rămână acasă pentru a-și îngriji copiii, determinând posibilitatea încetinirii ritmului general al redresării economice.

Șocurile economice anterioare din țările cu venituri mici au redus veniturile, au micșorat cheltuielile pentru Educație ale gospodăriilor și au condus la rate mai scăzute de participare la școală [9].

Criza financiară asiatică din 1997-1998 a condus la o scădere semnificativă a veniturilor gospodăriilor în multe țări. În Indonezia, aceste reduceri ale veniturilor familiei au condus la o scădere cu 17% a cheltuielilor pentru Educație în rândul gospodăriilor rurale și la o scădere cu 10% în rândul gospodăriilor urbane, precum și la o scădere a ratelor de înscriere la școală, în special pentru copiii din familiile cele mai sărace [1; 10]. Impactul crizelor economice asupra școlarizării copiilor în țările mai bogate este mixt. În țările cu venituri medii din America Latină, unele crize economice au fost asociate cu creșteri ale școlarizării copiilor, iar ultima criză financiară nu a avut niciun impact semnificativ asupra școlarizării în țările OCDE.

Scăderea veniturilor poate conduce, de asemenea, la schimbări în înscriere de la școlile private la școlile publice a copiilor, adăugând și mai multă presiune asupra bugetelor educației publice. În Indonezia, există unele dovezi care sugerează că ratele de înscriere în școlile secundare private au scăzut după criza financiară asiatică, în timp ce în școlile publice au crescut ușor ratele de înscriere [8]. Dacă criza COVID-19 are ca rezultat schimbări similare în ceea ce privește înscrierea, acest lucru crește nevoile de finanțare ale școlilor publice într-un moment în care fondurile sunt limitate. Efectul general al schimburilor de acest fel fără finanțare adecvată va fi reducerea calității, de exemplu, prin creșterea numărului de clase. Pentru a preveni astfel de rezultate în pandemia actuală, Etiopia a îndrumat școlile private să exploreze modalități fie de a anula taxele, fie de a amâna plățile până când părinții își vor permite să plătească.

Volumul finanțării din partea donatorilor (asistența de dezvoltare pentru educație) va fi probabil afectat negativ de scăderea bruscă a creșterii economice asociată cu pandemia în unele dintre cele mai mari țări donatoare.

Discuții

Tabelul 3 confirmă constatările derivate din studierea experienței internaționale în domeniul finanțării Educației și pentru cazul Republicii Moldova. Astfel, cheltuielile publice pentru Învățământ sunt preponderent finanțate din transferurile cu destinație specială. În structura veniturilor BPN în perioada 2018-2020 aceste venituri au cunoscut o creștere continuă: de la 94,8% în 2018 până la 98,5% în 2020. În același timp, contribuția granturilor primite de la guvernele altor state, granturilor primite de la organizațiile internaționale, donațiilor voluntare și a altor venituri pentru proiecte finanțate din surse externe a fost neglijabilă în anul 2020, demonstrând că capacitatea financiară a furnizorilor acestor venituri a fost afectată critic de consecințele pandemiei de COVID-19.

Tabelul 3. Structura veniturilor BPN aferente funcției bugetare „Învățământul”

Sursele de venituri	2018		2019		2020	
	mii lei	în % din total	mii lei	în % din total	mii lei	în % din total
Granturi primite de la guvernele altor state	76 915	0,7	36 223	0,3	353	0,0
Granturi primite de la organizațiile internaționale	3 607	0,0	14 109	0,1	1 773	0,0
Venituri din vânzarea mărfurilor și serviciilor	403 138	3,8	292 902	2,4	159 810	1,3
Donații voluntare	41 078	0,4	17 861	0,1	6 170	0,0
Alte venituri pentru proiecte finanțate din surse externe	181	0,0	786	0,0	269	0,0
Transferuri curente cu destinație specială	9 993 107	94,8	11 745 507	96,9	12 289 085	98,5
Transferuri capitale cu destinație specială	27 916	0,3	12 148	0,1	23 795	0,2
Total venituri bugetare	10 545 941	100,0	12 119 536	100,0	12 481 255	100,0

Sursa: elaborat de autor în baza informației Ministerului Finanțelor.

Modul în care țările își finanțează răspunsul la diferitele epizoade declanșatoare de instabilitate macroeconomică, inclusiv pentru minimizarea perturbărilor în dezvoltarea sectorului lor educațional, este, de regulă determinat de severitatea impactului fiscal al acestor epizoade.

Cu referință la pandemia de COVID-19, pentru țările care au avut spațiu fiscal pentru a aborda pandemia, esențială a fost includerea fondurilor destinate să acopere răspunsul la pandemie în bugetele lor publice. În crizele anterioare, unele țări au folosit pachete de stimulente fiscale pentru a proteja și mobiliza resurse pentru Educație ca o modalitate de a-și revigora economiile și îmbunătăți perspectivele de creștere pe termen mediu. De exemplu, în criza financiară din 2008-2009, 15% din resursele din Actul Federal American de Recuperare și Reinvestire au fost destinate finanțării Educației [3]. În criza pandemică de COVID-19, SUA alocă, de asemenea, un element semnificativ al pachetului său de ajutor pentru educație. Potrivit instrumentului FMI de urmărire a politicilor, țări precum Guineea Ecuatorială, Etiopia, Panama, Suedia și Tonga au inclus cheltuieli suplimentare pentru Educație în pachetele lor de stimulare fiscală, în timp ce alte țări precum Algeria depun eforturi pentru a se asigura că cheltuielile sociale, inclusiv Educația, sunt protejate în timpul crizei pandemice actuale.

Cu toate acestea, țările ale căror guverne consideră că este imposibil să-și protejeze nivelurile generale de cheltuieli au trebuit să exploreze modalități de realocare a resurselor pentru răspunsul la pandemie. Țările pot căuta mai întâi să își realoce bugetul general pentru a oferi finanțare sectoarelor prioritare, inclusiv Educația. Deciziile privind modul de alocare a cheltuielilor publice implică compromisuri dificile, dar în pandemia de COVID-19, trebuie să se acorde prioritate finanțării sănătății și protecției sociale pentru a proteja viețile și mijloacele de trai. Aceste priorități ajută, de asemenea, la minimizarea pierderilor de învățare. Cu toate acestea, pandemia a oferit guvernelor și oportunitatea de a-și reevalua alocările bugetare existente.

Acolo unde nu a fost posibil să se facă ajustări bugetare intersectoriale, a devenit necesară operarea de realocări în bugetul Educației pentru a se asigura că serviciile de primă linie sunt protejate. În aceste cazuri, prioritizarea fondurilor existente pentru a acoperi costurile suplimentare asociate cu răspunsul la pandemie și pentru a minimiza perturbările în calitatea serviciilor educaționale a fost critică. Acest lucru ar putea implica amânarea planurilor de expansiune, reducerea altor investiții de capital planificate, reducerea bugetelor de instruire și supraveghere sau transferarea temporară a resurselor de la serviciile neesențiale către cele din prima linie. Cu toate acestea, orice realocare de acest tip trebuie să fie evaluată cu atenție pentru a se asigura că în urma modificării destinației resurselor nu sunt reduse nivelurile actuale de acces sau standardele de calitate.

În toate țările, pandemia a pus în centrul atenției necesitatea de a utiliza resursele cât mai eficient și echitabil posibil. În multe țări, există ineficiențe semnificative în ceea ce privește cheltuielile pentru Educație, care adesea generează inegalități mari în cheltuieli între diferite regiuni și copii din medii

socioeconomice diferite. Sursele acestei ineficiențe și utilizări inegale a finanțării publice diferă de la o țară la alta, dar, adesea, includ distribuția neuniformă a profesorilor, formule de transfer fiscal care nu țin cont de diferențele dintre populațiile de studenți și deficiențe ale sistemelor de achiziții publice. Deși pot exista cauze diferite, pandemia și presiunea pe care aceasta a pus-o asupra finanțelor publice adaugă o urgență suplimentară de a aborda aceste deficiențe și creșterea eficiența finanțării publice.

Partenerii de dezvoltare pot juca, de asemenea, un rol important în sprijinirea răspunsurilor guvernelor la pandemie și în direcționarea resurselor către cei mai vulnerabili. Pe termen scurt, partenerii de dezvoltare pot oferi finanțare de urgență pentru a sprijini țările în răspunsul lor la pandemie.

Pe termen mediu, partenerii de dezvoltare ar trebui să evalueze fezabilitatea creșterii asistenței de dezvoltare pentru Educație, de exemplu, prin creșterea ponderii acestora în totalul alocărilor de ajutor. Guvernele țărilor în curs de dezvoltare ar trebui, de asemenea, să caute modalități de mobilizare a resurselor suplimentare din surse netradiționale (cum ar fi organizațiile filantropice sau contribuțiile corporative de responsabilitate socială) pentru a sprijini investițiile în sectorul Educației.

Concluzii

Criza financiară internațională din 2007-2009, pandemia de COVID-19, lichidarea a trei bănci din cadrul sistemului bancar din Republica Moldova, au determinat provocări semnificative de politică fiscală cu efecte nefaste asupra finanțării educației.

Modul în care țările își finanțează răspunsul la diferitele epizoade declanșatoare de instabilitate macroeconomică, inclusiv pentru minimizarea perturbărilor în dezvoltarea sectorului lor educațional, este, de regulă determinat de severitatea impactului fiscal al acestor epizoade.

Cu referință la pandemia de COVID-19, pentru țările care au avut spațiu fiscal pentru a aborda pandemia, esențială a fost includerea fondurilor destinate să acopere răspunsul la pandemie în Educație în bugetele lor publice. Țările ale căror guverne consideră că este imposibil să-și protejeze nivelurile generale de cheltuieli au trebuit să exploreze modalități de realocare a resurselor pentru răspunsul la pandemie. Acolo unde nu a fost posibil să se facă ajustări bugetare intersectoriale, a devenit necesară operarea de realocări în bugetul Educației pentru a se asigura că serviciile de primă linie sunt protejate. Pandemia a pus în centrul atenției necesitatea de a utiliza resursele cât mai eficient și echitabil posibil.

Mulțumiri

Această publicație este elaborată în cadrul proiectului ”Drepturile omului în Republica Moldova: dimensiunea financiară și consolidarea prin gestiunea eficientă a cheltuielilor publice” (cifru 20.80009.0807.35), finanțat prin intermediul Agenției Naționale pentru Cercetare și Dezvoltare.

Bibliografie:

1. Banca Mondială: clasificarea țărilor după nivelul venitului pe locuitor. Disponibil pe: <https://blogs.worldbank.org/opendata/new-world-bank-country-classifications-income-level-2021-2022>
2. Education in Indonesia: From Crisis to Recovery. Washington D.C., World Bank, 1998;
3. EFA Global Monitoring Report. Reaching the marginalized. Paris, United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO), 2010.
4. Heath, R. L., Millar, D. P. A Rhetorical Approach to Crisis Communications: Management, Communication Processes, and Strategic Responses. In: Responding to Crisis: A Rhetorical Approach to Crisis Communication, edited by R. L. Heath and D. P. Millar, 1–17. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 2004, p. 1-17.
5. Jackson, C. K., Wigger, C., Xiong, H. Do school spending cuts matter? Evidence from the great recession, Cambridge, MA, National Bureau of Economic Research, 2018.
6. Oxford Dictionaries. Disponibil pe: <https://www.lexico.com/definition/crisis>
7. Seeger, M. W., Sellnow, T. L., Ulmer, R. R. Communication, Organization, and Crisis. In: Annals of the International Communication Association, nr. 21(1), 1998, p. 231–276;
8. Strauss, J., Beegle, K., Dwiyanto, A., Herawati, Y., Pattinasarany, D., Satriawan, E., Sikoki, B., Witoelar, F. Indonesian living standards: before and after the financial crisis, Singapore, Institute of Southeast Asian Studies, 2004.

9. The COVID-19 pandemic: Shocks to Education and Policy Responses. Washington D.C., World Bank, 2020.
10. Thomas, D., Beegle, K., Frankenberg, E., Sikoki, B., Strauss, J., Teruel, G. Education in a Crisis. *Journal of Development Economics*, nr. 74(1), 2004, p. 53-85.
11. Venette, S. J. Risk Communication in a High Reliability Organization: APHIS PPQ's Inclusion of Risk in Decision Making. A Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of the North Dakota State University of Agriculture and Applied Science, 2003. Disponibil pe: https://www.researchgate.net/profile/Steven-Venette/publication/35945622_Risk_communication_in_a_high_reliability_organization_APHIS_PPQ%27s_inclusion_of_risk_in_decision_making/links/0fcfd5102d136adc7000000/Risk-communication-in-a-high-reliability-organization-APHIS-PPQs-inclusion-of-risk-in-decision-making.pdf
12. What is the Impact of the Economic Crisis on Public Education Spending? Paris, Organisation for Economic Cooperation and Development, 2013.
13. World Development Report 2018: Learning to Realize Education's Promise. Washington D.C., World Bank, 2018.